

De structuur van de Nederlandse export en de importvraag van de ontwikkelingslanden

DRS. L. M. BAKKER — DRS. M. C. QUIST*

Gezien de betekenis van de export van goederen en diensten voor de ontwikkeling van de productie en de werkgelegenheid is een herstel van de groei van de wereldhandel een belangrijke voorwaarde voor verbetering van de economische situatie in Nederland. Een belangrijke vraag is echter of Nederland in staat is bij een eventueel herstel van de wereldhandel de nieuwe exportmogelijkheden te benutten. In de jaren zeventig werd de ontwikkeling van de Nederlandse export immers beperkt door de geringe aanwezigheid van de Nederlandse exporteurs juist op de snelst groeiende exportmarkten. In dit artikel wordt getracht aan de hand van een analyse van de goederenstructuur van de import van 37 ontwikkelingslanden en van de export van Nederland en enkele Europese landen de vraag te beantwoorden of het door Nederland geëxporteerde goederenpakket nu beter aansluit bij de importvraag van die ontwikkelingslanden waarvan naar verwachting de importvraag in de toekomst het snelst zal toenemen. Vergeleken met West-Duitsland, Frankrijk en de EG als geheel blijkt de aansluiting van de Nederlandse export bij de importvraag van de landen met de gunstigste groeivoorzichten (m.n. de olie-exporterende en de zich snel industrialiserende ontwikkelings landen), nog steeds vrij slecht te zijn.

Inleiding

De export van goederen en diensten is een belangrijke pijler van de welvaart in Nederland. Werkgelegenheid en productie zijn in sterke mate afhankelijk van de afzetmogelijkheden van Nederlandse producten in het buitenland. Een forse groei van de wereldhandel wordt in Nederland dan ook gezien als een belangrijke factor voor het economisch herstel van ons land. Deze groei zal echter het gemiddelde zijn van uiteenlopende groeitempi van de buitenlandse handel in de verschillende aan de wereldhandel deelnemende regio's en landen. Verwacht mag worden dat het groeitempo van de invoervraag in een aantal ontwikkelingslanden, waarbij met name kan worden gedacht aan de olie-exporterende en de zich industrialiserende ontwikkelingslanden (NIC's), vanwege de relatief grote groeiomvang in deze landen relatief hoog zal zijn. Daarentegen zal de groei van de invoervraag in de ontwikkelde landen beperkt zijn aangezien snelle economische groei in deze landen om een aantal redenen moeilijk te verwezenlijken zal zijn 1). Uitgaande van deze verwachte verschillen in groeitempo kan het ook voor de ontwikkeling van de Nederlandse export van belang zijn een sterke marktpositie op te bouwen op de in de toekomst snelst groeiende afzetmarkten. In de jaren zeventig blijkt dit niet gebeurd te zijn. Integendeel, in een aantal rapporten is de nadruk gelegd op de geringe aanwezigheid van de Nederlandse exporteurs op juist de snelst groeiende afzetmarkten. Door dit feit hebben zij stelselmatig terrein verloren op concurrerende aanbieders uit OESO-landen 2).

Eén van de factoren die van invloed is op de exportprestatie van een land is de mate waarin het door een land op internationale markten aangeboden goederenpakket aansluit bij de invoerbehoefte van importerende landen. Als er tussen het aangeboden en het gevraagde pakket een grote mate van overeenstemming is, zal dit immers een stimulerende invloed uitoefenen op de omvang van een bilaterale handelsstroom. In dit artikel zal in de eerste plaats aan

de hand van een maatstaf die aangeeft in welke mate de exportstructuur van een land overeenkomt met de importstructuur van een ander land, worden nagegaan hoe goed de exportstructuur van Nederland in vergelijking met die van andere EG-landen in de periode 1965-1980 aansloot bij de importstructuur van 37 afzonderlijke ontwikkelingslanden 3). Door de waarde van de genoemde maatstaf voor Nederland over de periode 1965-1980 te vergelijken met de waarde voor respectievelijk Duitsland, Frankrijk en de EG als totaal kan inzicht worden verkregen in de ontwikkeling van de mate waarin het Nederlandse exportpakket ten opzichte van dat van de belangrijkste Europese concurrenten aansluit bij de vraag naar importgoederen op diverse ver afgelegde markten 4). In de tweede

* De auteurs zijn als wetenschappelijke hulpkracht resp. adjunct-wetenschappelijk ambtenaar verbonden aan de vakgroep Algemene Economie van de Rijksuniversiteit Groningen. Zij danken mr. drs. C. J. Jepma voor zijn waardevolle opmerkingen.

1) Zie OECD, *Interfutures. Facing the Future*, Parijs, 1979, blz. 406-408.

2) Zie bij voorbeeld H. de Haan en C. J. Jepma e.a., *De uitvoer van Nederland naar de Derde Wereld*, Onderzoek in opdracht van de Minister van Ontwikkelingssamenwerking; S. Brakman, C. J. Jepma en S. K. Kuipers, *The deterioration of the Netherlands export performance during the late 1970's: a matter of competitiveness or export structure*, *De Economist*, jg. 130, 1982, blz. 360-380.

3) Deze 37 landen werden op basis van twee criteria geselecteerd. In de eerste plaats werden 26 voor de Nederlandse export belangrijke afzetlanden in de derde wereld gekozen. Hieraan zijn de landen die in het kader van het Nederlandse ontwikkelingsamenwerkingsbeleid concentratieland zijn (voor zover niet al aanwezig in de hiervoor genoemde groep van landen) toegevoegd. Deze laatste groep van landen is in de analyse betrokken ten einde te kunnen beoordelen of deze landen waarmee Nederland speciale betrekkingen onderhoudt, aantrekkelijke afzetmarkten vormen voor Nederlandse exportproducten.

4) Met de EG wordt hier de EG exclusief Nederland bedoeld, omdat de exportstructuur van de EG in dit geval als referentiepunt voor de Nederlandse exportstructuur dient.

plaats zal de waarde van bovengenoemde maatstaf voor de handel tussen Nederland en de 37 ontwikkelingslanden worden geanalyseerd. Door de rangorde in de waarden die deze maatstaf aanneemt in de periode 1976-1980 te vergelijken met de omvang en de groei van de invoer van de diverse ontwikkelingslanden kunnen conclusies worden getrokken aangaande de mate waarin de Nederlandse export qua goederenpakket gericht is op uitvoer naar ontwikkelingslanden met een omvangrijke, snel groeiende importsector.

Methode

In de literatuur zijn verscheidene maatstaven gepresenteerd voor de mate waarin het exportpakket van een land aansluit bij het importpakket van een ander land. Voor het bepalen van de waarde van zo'n maatstaf is het in de eerste plaats nodig dat de totale export van een land, land *i*, en de totale import van een ander land, land *j*, worden onderverdeeld in een aantal, *n*, produktgroepen, waardoor, indien men invoer en uitvoer aan elkaar relateert, een combinatie van twee *n*-dimensionale vectoren ontstaat 5). Om de mate waarin de vectoren op elkaar aansluiten te meten, kan onder andere worden uitgegaan van de cosinus van de hoek tussen beide vectoren. In dit onderzoek is voor deze maatstaf gekozen 6). In symbolen 7):

$$C_{ij} = \cos \alpha_{ij} = \frac{\sum_{k=1}^n X_i^k \cdot M_j^k}{\sqrt{\sum_{k=1}^n (X_i^k)^2 \cdot \sum_{k=1}^n (M_j^k)^2}} \\ = \frac{X_i \cdot M_j}{|X_i| \cdot |M_j|} \quad (1)$$

waarin C_{ij} = conius van de hoek tussen de vectoren X_i en M_j ;
 X_i = de vector van de export van land *i*, bestaande uit *k* elementen;
 M_j = de vector van de import van land *j*, bestaande uit *k* elementen;
n = aantal onderscheiden elementen (produktgroepen);
k = geeft aan dat het om een element van de vector gaat.

De maatstaf is toegepast op gegevens waarbij een onderverdeling in de tien hoofdcategorieën van de SITC is gemaakt 8). Het cijfermateriaal is ontleend aan de OESO-statistiek *Trade by commodities*, Serie C. Een gevolg van deze keus is dat de data slechts betrekking hebben op de invoer van de ontwikkelingslanden voor zover die afkomstig is uit het OESO-gebied en niet op hun totale invoer. Twee redenen pleiten echter voor het werken met deze OESO-data. In de eerste plaats wordt door voor de invoer van de 37 ontwikkelingslanden de uitvoer van de totale OESO naar de betrokken landen te nemen het probleem van de vergelijkbaarheid van de cif- en fob-prijzen vermeden. In de tweede plaats wordt geen gebruik gemaakt van bij voorbeeld de VN-statistieken daar deze als regel met een veel grotere vertraging beschikbaar zijn.

De Nederlandse exportstructuur

Alvorens wordt overgegaan tot het analyseren van de waarden van de maatstaf zal hier kort worden ingegaan op de goederensamenstelling van de export van Nederland in vergelijking met die van de export van West-Duitsland, Frankrijk en de EG. Uit tabel 1 (zie blz. 1020) waarin de spreiding van de totale uitvoer over negen hoofdcategorieën van de SITC is vermeld, komt duidelijk naar voren dat de Nederlandse export ten opzichte van de andere EG-landen geconcentreerd is op primaire produkten (SITC 0 t/m 4) 9). De keerzijde van deze concentratie op de export van primaire produkten is een relatief gering aandeel van verwerkte produkten (SITC 5 t/m 8).

Het grote verschil in exportstructuur tussen Nederland en de andere EG-landen betreft met name SITC 0 (voedingsmiddelen en levende dieren) en SITC 7 (machines en vervoersmateriaal). Het aandeel van SITC 0 in de Nederlandse export vertoont in de periode 1965-1980 een lichte daling van 26 tot 22%; het desbetreffende aandeel voor Duitsland, Frankrijk en de EG bedraagt respectievelijk ongeveer 3, 13 en 8%. Het aandeel van SITC 7 in de Nederlandse export is daarentegen ten opzichte van de andere EG-landen laag. Voor Nederland bedraagt het ongeveer 22%, voor Duitsland,

Frankrijk en de EG respectievelijk ongeveer 48, 33 en 39%. Alleen in Frankrijk is het genoemde aandeel sterk aan verandering onderhevig. In de betrokken periode nam het aandeel van SITC 7 daar toe van 27% tot 35%. Als men bedenkt dat het aandeel van SITC 7 in de import van de gezamenlijke ontwikkelingslanden op een veel hoger niveau ligt en stijgt van 38% in 1965 tot 44% in 1980, zal het duidelijk zijn dat door het relatief kleine aandeel van machines en transportmiddelen in de Nederlandse export Nederland ten opzichte van Europese concurrenten een exportpakketnadeel heeft op verre markten. Omdat Nederland ten opzichte van de andere EG-landen juist sterk gespecialiseerd is op de export van voedingsmiddelen en levende dieren (SITC 0) en het aandeel van deze goederen in de import van de gezamenlijke ontwikkelingslanden daalt van 11% in 1965 tot 10% in 1980, zal het Nederlandse exportpakket met name overeenstemmen met het importpakket van die landen binnen de derde wereld die relatief veel goederen uit deze categorie importeren.

De relatieve aansluiting van de Nederlandse exportstructuur bij de importstructuur van de ontwikkelingslanden

Voor een aantal jaren, 1965, 1970, 1975 en 1980 is de waarde van de maatstaf berekend die de mate van aansluiting van de Nederlandse exportstructuur bij de importstructuur van de 37 ontwikkelingslanden weergeeft. Dezelfde maatstaf is berekend voor de aansluiting van de export van West-Duitsland, Frankrijk en de totale EG, die in dit onderzoek als referentiegebieden werden gekozen 10), en de import van de ontwikkelingslanden. Door de waarde van de maatstaf te delen door de waarde van de maatstaf voor West-Duitsland, Frankrijk en de EG, kan worden bepaald in welke mate het Nederlandse pakket van exportgoederen ten opzichte van concurrerende aanbieders uit de EG aansluit bij de importbehoeften van de ontwikkelingslanden. De resultaten van deze berekening zijn in tabel 2 vermeld (zie blz. 1020).

Uit tabel 2 blijkt dat:

- de Nederlandse exportstructuur vergeleken met de exportstructuur van West-Duitsland, Frankrijk en de EG slecht aansluit bij de importstructuur van de NIC's en de OPEC-landen. Dit geldt voor alle vier in tabel 2 vermelde jaren. Zuid-Korea vormt in dit opzicht enigszins een uitzondering aangezien de waarde van het quotiënt steeds boven de 0,9 ligt en in 1965 zelfs boven de 1,0;
- de mate waarin het Nederlandse goederenpakket ten opzichte van dat van haar EG-concurrenten aansluit bij de importvraag uit de verschillende "middle income"-landen, aanzienlijk varieert, doch dat het in tabel 2 vermelde quotiënt over het algemeen la-

5) De *n*-elementen van de vectoren geven de percentages van de onderscheiden *n* categorieën in de totale export van *i* en import van *j* weer.

6) Voor een motivering zie H. de Haan, C. J. Jepma en M. C. Quist, *Het effect van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid op de handelsbetrekkingen met de Derde Wereld*, te verschijnen najaar 1983.

7) Voor het bewijs hiervan zie R. G. D. Allen, *Mathematical economics*, Londen, 1957, blz. 381; zie ook H. Linnemann, *An econometric study of international trade flows*, Amsterdam, 1966, blz. 140-143.

8) Door Linnemann is aangegeven dat verdere desaggregatie als regel geen wezenlijke verandering in de rangorde van de voor een aantal handelsstromen berekende maatstaven oplevert, zodat met het gekozen aggregatieniveau kan worden volstaan (zie Linnemann, op. cit., blz. 143-147).

9) Bij de berekening van de maatstaf is SITC 3 (minerale brandstoffen) buiten beschouwing gelaten, enerzijds omdat de Nederlandse export van SITC 3, die een groot aandeel in de totale Nederlandse export heeft, in sterke mate op landen in Europa is gericht; anderzijds omdat de aanzienlijke import van SITC 3 van ontwikkelingslanden door de keuze van het datamateriaal buiten beschouwing blijft.

10) De referentiegroep is beperkt tot landen uit de EG omdat deze in een vergelijkbare positie verkeren op verre exportmarkten (qua afstand, handelspolitieke belemmeringen, culturele verschillen enz.) als Nederland. Duitsland is gekozen vanwege zijn geheel andere exportstructuur dan Nederland, en Frankrijk omdat dit land qua exportstructuur een tussenpositie inneemt tussen Nederland en Duitsland. De EG ten slotte, is gekozen om de Nederlandse exportstructuur te kunnen vergelijken met de "neutrale" (in die zin dat door sommiger specifieke structuurkenmerken van de afzonderlijke landen in belangrijke mate wegvallen) exportstructuur van de EG-landen gezamenlijk.

Tabel 1. De spreiding van de totale uitvoer van Nederland, West-Duitsland, Frankrijk en de Europese Gemeenschap over negen hoofdcategorieën van de SITC excl. SITC 3 in de jaren 1965, 1970, 1975 en 1980, in procenten

SITC	0	1	2	4	5	6	7	8	9
Nederland									
1965	25.52	1.34	8.52	0.96	11.19	21.56	23.17	6.66	1.07
1970	24.71	1.33	7.43	1.19	14.44	20.14	21.94	8.04	0.78
1975	24.23	1.42	5.91	1.38	17.51	18.26	22.63	8.22	0.45
1980	22.24	2.04	6.68	1.29	19.82	17.63	22.08	7.72	0.51
West-Duitsland									
1965	2.16	0.37	3.02	0.35	12.10	23.23	48.18	9.16	1.43
1970	2.88	0.33	2.48	0.34	12.34	22.56	47.92	9.59	1.57
1975	3.81	0.40	2.12	0.64	11.98	22.77	48.00	8.55	1.73
1980	4.49	0.54	2.14	0.46	13.19	21.27	46.33	9.75	1.83
Frankrijk									
1965	13.30	3.15	7.37	0.30	10.43	28.68	27.18	9.06	0.54
1970	12.64	2.98	5.53	0.33	10.20	25.25	33.78	9.01	0.28
1975	12.92	2.52	4.06	0.57	10.77	22.38	37.65	9.12	0.01
1980	13.33	2.87	3.95	0.39	12.47	22.37	34.66	9.54	0.41
EG excl. Nederland									
1965	8.35	1.71	4.44	0.31	9.80	27.34	36.81	9.46	1.77
1970	7.31	1.63	3.59	0.30	10.18	25.76	39.01	10.76	1.46
1975	8.27	1.52	2.82	0.49	11.00	24.10	40.16	10.15	1.49
1980	8.17	1.59	2.88	0.36	11.89	23.84	37.75	11.44	2.08

Bron: OECD, Trade by commodities: exports, Series C, diverse jaargangen; eigen berekeningen.

Tabel 2. Het quotiënt van de waarde van de maatstaf die de aansluiting van de structuur van de import van een aantal ontwikkelingslanden bij de structuur van de export van Nederland weergeeft en de waarde van deze maatstaf voor de aansluiting van de importstructuur van de ontwikkelingslanden bij de exportstructuur van West-Duitsland, Frankrijk en de EG voor de jaren 1965, 1970, 1975, 1980^{a)}

Land	Jaar	1965			1970			1975			1980		
		NL/DL	NL/Fr	NL/EG	NL/DL	NL/Fr	NL/EG	NL/DL	NL/Fr	NL/EG	NL/DL	NL/Fr	NL/EG
NIC's													
Mexico	0.77	0.91	0.82	0.77	0.83	0.80	0.80	0.82	0.82	0.84	0.86	0.86	
Brazilië	0.88	0.95	0.90	0.82	0.86	0.84	0.82	0.84	0.83	0.91	0.93	0.93	
Argentinië	0.83	0.86	0.82	0.78	0.82	0.79	0.86	0.87	0.85	0.75	0.80	0.78	
Taiwan	0.92	0.94	0.91	0.83	0.85	0.84	0.87	0.88	0.88	0.85	0.87	0.86	
Hongkong	0.97	0.87	0.89	0.94	0.88	0.88	0.94	0.91	0.90	0.87	0.86	0.85	
Singapore	0.93	0.89	0.88	0.81	0.82	0.80	0.77	0.79	0.78	0.78	0.82	0.80	
Zuid-Korea	1.13	1.01	1.06	1.02	0.96	0.99	0.95	0.93	0.94	0.95	0.94	0.95	
OPEC													
Algerije	1.17	0.99	1.04	0.86	0.86	0.85	0.85	0.85	0.85	0.88	0.88	0.88	
Irak	0.80	0.86	0.81	0.85	0.85	0.84	0.76	0.79	0.78	0.79	0.82	0.81	
Saoedi-Arabië	0.90	0.93	0.89	0.86	0.87	0.86	0.76	0.79	0.77	0.79	0.81	0.79	
Iran	0.85	0.89	0.84	0.75	0.80	0.77	0.78	0.80	0.79	1.00	0.95	0.97	
Venezuela	0.87	0.92	0.87	0.82	0.85	0.83	0.81	0.83	0.82	0.83	0.85	0.85	
Middle income													
Marokko	1.06	0.98	0.99	0.90	0.89	0.89	0.92	0.90	0.91	0.98	0.94	0.96	
Tunesië ^{b)}	0.95	0.92	0.91	1.07	0.98	1.01	0.86	0.86	0.86	0.93	0.90	0.91	
Nigeria ^{b)}	0.86	0.90	0.85	0.86	0.87	0.86	0.83	0.84	0.83	0.89	0.89	0.89	
Cuba ^{b)}	1.10	1.08	1.07	0.97	0.96	0.97	0.94	0.91	0.92	1.21	1.06	1.14	
Colombia ^{b)}	0.79	0.91	0.83	0.78	0.84	0.81	0.83	0.85	0.84	0.80	0.84	0.83	
Ned.-Antillen	1.03	0.94	0.96	0.84	0.86	0.84	0.96	0.92	0.93	1.00	0.94	0.95	
Peru ^{b)}	0.81	0.90	0.84	0.85	0.87	0.86	0.88	0.88	0.88	0.92	0.92	0.93	
Filippijnen	0.94	0.93	0.91	0.86	0.86	0.86	0.83	0.85	0.84	0.85	0.87	0.87	
Ivoorkust	0.93	0.90	0.89	0.88	0.87	0.86	0.86	0.86	0.85	0.88	0.88	0.87	
Zambia ^{b)}	0.71	0.87	0.76	0.76	0.81	0.78	0.78	0.81	0.80	0.82	0.85	0.84	
Jamaica ^{b)}	1.07	0.97	0.99	0.94	0.91	0.91	1.00	0.95	0.96	1.15	1.04	1.09	
Maleisië	0.87	0.92	0.88	0.79	0.82	0.80	0.81	0.83	0.82	0.84	0.87	0.86	
Suriname	1.09	0.97	1.01	0.95	0.93	0.93	0.96	0.94	0.95	0.93	0.92	0.92	
Low income													
Egypte ^{b)}	1.08	1.05	1.05	1.10	1.03	1.08	1.13	1.03	1.07	0.96	0.93	0.95	
Zaire	0.94	0.95	0.92	0.86	0.87	0.86	0.81	0.82	0.81	0.85	0.86	0.85	
Pakistan ^{b)}	0.82	0.90	0.84	0.84	0.87	0.85	0.99	0.94	0.97	0.81	0.85	0.84	
Sri Lanka ^{b)}	1.16	1.00	1.05	1.00	0.96	0.98	1.50	1.21	1.34	0.93	0.91	0.93	
India ^{b)}	0.99	1.01	0.98	1.07	0.98	1.02	1.32	1.14	1.22	0.90	0.89	0.88	
Indonesië ^{b)}	0.79	0.85	0.80	0.97	0.94	0.95	0.82	0.84	0.83	0.82	0.85	0.84	
Kenya ^{b)}	0.88	0.89	0.86	0.80	0.82	0.80	0.79	0.81	0.80	0.81	0.85	0.83	
Least developed													
Soedan ^{b)}	0.95	0.92	0.91	0.81	0.84	0.83	0.81	0.83	0.82	0.91	0.91	0.92	
Opper-Volta ^{b)}	1.00	0.95	0.94	0.94	0.91	0.92	0.95	0.92	0.93	0.94	0.92	0.93	
Noord-Jemen ^{b)}	0.91	1.06	0.96	1.57	1.20	1.37	1.17	1.04	1.10	1.03	0.96	1.00	
Bangladesh ^{b)}	1.17	1.07	1.09	1.24	1.09	1.17	2.10	1.43	1.71	1.14	1.02	1.09	
Tanzania ^{b)}	0.91	0.89	0.87	0.82	0.84	0.82	1.02	0.97	0.99	0.82	0.85	0.85	

Bron: Zie tabel 1; eigen berekeningen.

a) In het geval het quotiënt groter dan 1 is, is dit cursief gedrukt.

b) In de periode 1965-1980 (tijdelijk) concentratieland.

De landen zijn in groepen ingedeeld volgens de indeling die door het DAC wordt gehanteerd.

ger is dan 1. Zo sluit het Nederlandse exportpakket beter aan bij het importpakket van Cuba en Jamaica dan het exportpakket van de andere EG-landen. Het omgekeerde geldt evenwel voor Nigeria, Columbia, Peru, Filippijnen, Ivoorkust, Zambia en Maleisië;

— de importbehoeften van de "low income"-landen en de "least developed"-landen over het algemeen beter bij het Nederlandse exportpakket aansluiten dan de importbehoeften van de landen uit de drie andere groepen; maar toch is in ongeveer tweederde

van de gevallen dat het quotiënt van de waarden van de maatstaf berekend is, de waarde kleiner dan 1;

— in het geval dat de waarde van het quotiënt groter is dan 1 dit meestal een land betreft dat in het kader van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking een (voormalig) concentratieland is (Tunesië, Cuba, Zambia, Opper-Volta, Noord-Jemen, Bangladesh, Egypte, Sri Lanka, India). Dit suggereert dat bij de keuze van concentratielanden rekening is gehouden met de mogelijkheden om naar deze landen te exporteren.

Tabel 3. Het aantal stijgingen (+) en dalingen (-) in de mate waarin de exportstructuur van Nederland ten opzichte van de exportstructuur van West-Duitsland, Frankrijk en de EG aansluit bij de structuur van de import van de ontwikkelingslanden, 1970 t.o.v. 1965, 1975 t.o.v. 1970, 1980 t.o.v. 1975 en 1980 t.o.v. 1965

Landengroep	Jaar		1965-1970						1970-1975						1975-1980						1965-1980					
			NL/DL		NL/Fr		NL/EG		NL/DL		NL/Fr		NL/EG		NL/DL		NL/Fr		NL/EG		NL/DL		NL/Fr		NL/EG	
	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-
NIC's	0	7	1	6	0	7	4	3	3	4	4	3	3	4	4	3	4	3	2	5	0	7	2	5		
OPEC	2	3	0	5	1	4	1	4	1	4	2	3	5	0	5	0	5	0	1	4	1	4	1	4		
Middle income	4	9	1	12	4	9	8	5	8	5	8	5	11	2	12	1	11	2	6	7	2	11	7	6		
Low income	4	3	1	6	4	3	4	3	3	4	4	3	3	4	2	5	3	4	1	6	0	7	1	6		
Least developed	4	3	2	3	2	3	4	1	3	2	3	2	1	4	1	4	1	4	1	4	0	5	3	2		
Totaal	12	25	5	32	11	26	21	16	18	19	21	16	23	14	24	13	24	13	11	26	3	34	14	23		

Bron: zie tabel 2; eigen berekeningen.

Ten einde de vraag te kunnen beantwoorden of de Nederlandse exportstructuur in de loop van de tijd ten opzichte van de exportstructuur van West-Duitsland, Frankrijk en de EG beter is gaan aansluiten bij de importstructuur van de ontwikkelingslanden is in tabel 3 bovendien het aantal stijgingen en dalingen van de in tabel 2 vermelde quotiënten weergegeven per groep ontwikkelingslanden.

Uit tabel 3 blijkt dat de mate van aansluiting van de Nederlandse exportstructuur ten opzichte van die van West-Duitsland, Frankrijk en de EG bij de importstructuur van de ontwikkelingslanden over de periode 1965-1980 verslechterd is. Ten opzichte van West-Duitsland verslechterde de relatieve aansluiting van het Nederlandse exportpakket in genoemde periode voor 26 van de 37 ontwikkelingslanden; ten opzichte van Frankrijk en de EG was dit ten aanzien van respectievelijk 34 en 23 landen het geval. Deze verslechtering is het resultaat van een aantal tegengestelde ontwikkelingen in de deelperioden. In de periode 1965-1970 is de Nederlandse exportstructuur ten opzichte van die van concurrerende EG-landen in sterke mate minder goed gaan aansluiten bij de importbehoeften van de NIC's, de OPEC-landen en "middle income"-landen. Deze ontwikkeling kan met name worden verklaard uit de relatief zeer snelle groei van de importvraag naar kapitaalgoederen vanuit deze landen. Omdat kapitaalgoederen ten opzichte van West-Duitsland, Frankrijk, waar het aandeel van kapitaalgoederen in de export in deze periode snel toenam, en de EG een gering deel uitmaken van het Nederlandse exportpakket, leidde deze sterke groei van de vraag naar kapitaalgoederen voor Nederland tot een exportpakketnadeel op genoemde markten. In de jaren zeventig ontwikkelde de vraag in veel ontwikkelingslanden zich in een richting die gunstig was voor Nederland, gezien het feit dat in de perioden 1970-1975 en 1975-1980 het in tabel 2 vermelde quotiënt voor het merendeel van de ontwikkelingslanden toeneemt. Deze ontwikkeling kan worden verklaard uit het feit dat in een groot aantal landen de importvraag naar voedselproducten relatief snel toeneemt. Het Nederlandse aanbod van exportgoederen sluit hierdoor in de jaren zeventig in toenemende mate minder slecht aan bij de invoerbehoeften van met name de "middle income"-landen; hetzelfde geldt voor de OPEC-landen voor de tweede helft van de jaren zeventig. De relatieve aansluiting van het Nederlandse exportpakket bij het importpakket van de NIC's, de "low income"-landen en de "least developed"-landen verbeterd in de jaren zeventig ongeveer in ongeveer evenveel gevallen als het verslechtert. Hierbij dient evenwel te worden aangetekend dat in de tweede helft van de jaren zeventig de vraag naar kapitaalgoederen in Noord-Jemen, Opper-Volta, Tanzania en Bangladesh dermate snel stijgt dat het Nederlandse exportpakket een negatieve invloed gaat uitoefenen op de handel met het merendeel van de "least developed"-landen.

De verschillende groeitempi van de importvraag naar producten uit de onderscheiden goederencategorieën vanuit de ontwikkelingslanden, waarbij de sterke groei van de importvraag vanuit de ontwikkelingslanden naar kapitaalgoederen in de jaren zestig en naar voedselproducten in de jaren zeventig het meest op de voorgrond treden, hebben ertoe geleid dat het Nederlandse exportpakket ten opzichte van dat van West-Duitsland, Frankrijk en de EG over de periode 1965-1980 minder goed is gaan aansluiten bij het importpakket van de NIC's, de OPEC-landen, de "low income"-landen en de "least developed"-landen. Er is echter, zoals eerder gesteld, een

ontwikkeling gaande waarbij dit pakketnadeel van Nederland op exportmarkten in ontwikkelingslanden afneemt, omdat de vraag naar voedselproducten vanuit de ontwikkelingslanden in de jaren zeventig in relatief sterke mate is toegenomen. En juist in de export van deze goederencategorie is Nederland sterk gespecialiseerd.

Nederlandse exportmogelijkheden in de verschillende ontwikkelingslanden

Om bij een hernieuwde groei van de wereldhandel optimaal te kunnen profiteren van die groei is het van belang dat Nederland een goederenpakket aanbiedt dat nauw aansluit bij de vraag op internationale markten. Aangezien de omvang van de invoer aanmerkelijk verschilt per ontwikkelingsland en mag worden verwacht dat de groei van de invoer van land tot land zal verschillen, zal de Nederlandse export zich vooral moeten richten op die ontwikkelingslanden waarin zich voor de Nederlandse exportsector nieuwe grote afzetmogelijkheden voordoen. Ten einde de uitgangspositie van Nederland in dit opzicht aan het begin van de jaren tachtig te bezien zijn per ontwikkelingsland berekend de groei van de invoer in de periode 1976-1980, de omvang van de invoer in 1980, en de waarde van de maatstaf die de mate van aansluiting van de importstructuur van de afzonderlijke ontwikkelingslanden bij de exportstructuur van Nederland voor de periode 1976-1980 weergeeft. Deze drie reeksen zijn in tabel 4 vermeld. Voor de groei van de invoer is de gemiddelde jaarlijkse groei bepaald; verder is (ter wille van de overzichtelijkheid) een indicator ontwikkeld voor de omvang van de invoer van de ontwikkelingslanden 11) en is de rangorde in de waarde van de maatstaf die de mate van aansluiting van de Nederlandse exportstructuur bij de importstructuur van de 37 ontwikkelingslanden aangeeft, vastgesteld. De volgorde waarin de ontwikkelingslanden per landengroep zijn vermeld is bepaald door de hoogte van de jaarlijkse groei van de goedereninvoer in de periode 1976-1980.

Uit tabel 4 blijkt dat landen waarvan de importbehoeften relatief goed aansluiten bij het Nederlandse pakket van exportproducten, een relatief lage groei van het bruto nationaal produkt in de periode 1976-1980 kenden en relatief weinig goederen importeerden. Van de tien landen waarvoor de maatstaf die de aansluiting tussen het importpakket van de ontwikkelingslanden en het Nederlandse exportpakket weergeeft, de hoogste waarden aanneemt, nam slechts in twee landen, namelijk Noord-Jemen en Egypte, de import met meer dan 20% per jaar toe over de periode 1976-1980. Van alle in het onderzoek betrokken landen kenden 15 landen een dergelijke groei. Daarnaast blijkt de omvang van de import van de tien landen waarvoor de maatstaf de hoogste waarden aanneemt, veelal gering te zijn. Van zes landen (Suriname, Jamaica, Sri Lanka, Zaire,

11) Als indicator voor de omvang van de invoer van de diverse ontwikkelingslanden is gebruik gemaakt van de getallen 1 tot en met 5. Het cijfer 1 geeft aan dat de omvang van de import zeer gering is (\$ 0-1 mrd.); het cijfer 2 duidt op een geringe import (\$ 1-5 mrd.); het cijfer 3 duidt op een gemiddelde omvang van de import \$ 5-10 mrd.); het cijfer 4 duidt op een grote importomvang (\$ 10-15 mrd.) en het cijfer 5 geeft aan dat de importwaarde zeer groot is (groter dan \$ 15 mrd.).

Tabel 4. De betekenis van de invoer van de ontwikkelingslanden vanuit de OESO in 1980, de rangorde in de maatstaf die de gemiddelde mate van aansluiting weergeeft van de Nederlandse exportstructuur bij de importstructuur van de ontwikkelingslanden over de periode 1976-1980, en de gemiddelde jaarlijkse groei over de periode 1976-1980 van de import van de ontwikkelingslanden uit de OESO

Landen ^{a)}	Betekenis van de invoer ^{b)}	Rangorde in mate van aansluiting van export en import	Gemiddelde jaarlijkse groei van de invoer (in procenten)
<i>NIC's</i>			
Hongkong	4	17	27
Argentinië	3	37	27
Mexico	5	30	23
Singapore	4	34	22
Taiwan	4	15	22
Zuid-Korea	4	11	21
Brazilië	4	18	6
<i>OPEC</i>			
Saedi-Arabië	5	36	36
Irak	3	35	20
Venezuela	3	32	14
Algerije	3	26	12
Iran	3	22	-6
<i>Middle income</i>			
Maleisië	3	25	24
Columbia ^{c)}	2	29	22
Ivoorkust	2	23	22
Nigeria	4	20	22
Tunesië ^{c)}	2	13	21
Filippijnen	2	16	15
Ned.-Antillen	1	14	14
Marokko	2	12	11
Suriname	1	3	10
Peru ^{c)}	2	21	3
Zambia ^{c)}	1	28	2
Cuba ^{c)}	2	4	0
Jamaica ^{c)}	1	1	-5
<i>Low income</i>			
Egypte ^{c)}	3	8	21
Kenya ^{c)}	2	33	21
Sri Lanka ^{c)}	1	5	20
Pakistan ^{c)}	2	19	14
Indonesië ^{c)}	3	27	13
India ^{c)}	3	9	13
Zaire	1	10	5
<i>Least developed</i>			
Noord-Jemen ^{c)}	1	7	41
Opper-Volta ^{c)}	1	6	17
Tanzania ^{c)}	1	31	16
Soedan ^{c)}	1	24	10
Bangladesh ^{c)}	2	2	5

Bron: zie tabel 1: eigen berekeningen.

^{a)} De landen zijn per landengroep gerangschikt aan de hand van de groeicijfers van de import over de periode 1976-1980.

^{b)} Voor de verklaring van de betekenis van de cijfers, zie voetnoot 11.

^{c)} In de periode 1976-1980 (tijdelijk) concentratieland.

Noord-Jemen en Opper-Volta) is de omvang van de import zeer klein, van twee landen klein (Bangladesh en Cuba), en van twee landen (Egypte en India) is de importsector van een gemiddelde omvang.

Het beeld dat hierdoor van de goederenstructuur van de Nederlandse export ontstaat, is dat van een goederenstructuur die met name relatief goed aansluit bij landen met een geringe en langzaam groeiende importvraag. Genoemde landen zijn zonder uitzondering landen met een laag bruto nationaal produkt per hoofd en voor het merendeel concentratieland in het kader van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking. Ten einde bij een hernieuwde groei van de wereldhandel in de toekomst een snelle groei van de export te kunnen verwezenlijken lijkt het van belang vooral naar die landen te exporteren die een omvangrijke invoervraag koppelen aan een snelle groei van de import. In de tweede helft van de jaren zeventig gold dit voor nagenoeg alle NIC's en OPEC-landen en voorts voor een aantal "middle-income"-landen. Op basis van berekeningen van o.a. de Wereldbank lijken de vooruitzichten op het voortduren van de snelle groei van de importvraag in deze landen reëel (12). De relatief geringe mate van aansluiting van de Nederlandse exportstructuur bij de importstructuur van ontwikkelingslanden die uit het oogpunt van toekomstige exportmogelijkheden juist aantrekkelijk zijn, zal waarschijnlijk de groei van de Nederlandse export in de jaren tachtig negatief beïnvloeden.

Slot

Aan de hand van de voorgaande analyse kan worden vastgesteld dat het geëxporteerde goederenpakket van Nederland ten opzichte van dat van West-Duitsland, Frankrijk en de gezamenlijke EG-landen in de periode 1965-1980 slechter is gaan aansluiten bij de importbehoeften van de ontwikkelingslanden. De voornaamste oorzaak van deze ontwikkeling, die met name in de tweede helft van de jaren zestig plaatsvond, is het geringe aandeel van kapitaalgoederen in de Nederlandse export in een periode dat juist de importvraag naar kapitaalgoederen vanuit de ontwikkelingslanden het snelst toenam.

In de jaren zeventig verbeterde de relatieve aansluiting van het Nederlandse exportpakket bij de importbehoeften van met name de OPEC-landen en de "middle income"-landen, doordat deze landen in toenemende mate voedselprodukten, die sterk vertegenwoordigd zijn in het Nederlandse exportpakket, gingen importeren. Ondanks deze ten opzichte van EG-concurrenten verbeterde paketaansluiting van de Nederlandse export bij de importbehoeften van de OPEC-landen, sluit in de tweede helft van de jaren zeventig het Nederlandse exportpakket beter aan bij de importbehoeften van de armere ontwikkelingslanden dan bij de importbehoeften van de OPEC-landen. Ook bij het importpakket van de NIC's sluit het Nederlandse exportpakket in relatief geringe mate aan.

In laatstgenoemde twee groepen van landen zijn de omvang van de import, de groei van de import in de tweede helft van de jaren zeventig de groeiverwachtingen voor de jaren tachtig van dien aard dat een aanzienlijk marktaandeel van Nederland in deze landen een gunstige invloed zou kunnen uitoefenen op de Nederlandse exportprestatie in de jaren tachtig. Eén van de factoren die een dergelijke ontwikkeling zou kunnen bewerkstelligen is een zodanige verandering van de samenstelling van het Nederlandse exportpakket dat een nauwere aansluiting bij het importpakket van deze landen wordt verkregen.

L. M. Bakker
M. C. Quist